

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
доктору географічних наук, професору,
професору Сергію КОСТРИКОВУ
Майдан Свободи, 4, м. Харків, 610022

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента, доцента кафедри соціально-економічної географії
і регіонознавства імені Костянтина Нємця Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна кандидата географічних наук

Євгенії Юріївни ТЕЛЕБЕНСВОЇ

на дисертаційну роботу **ВЕНГРІН Дар'ї Володимирівни**
«Суспільно-географічне дослідження урбанізованих просторів
України»

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 106 – Географія (Галузь знань 10 – Природничі науки).

1. Обґрунтування вибору теми дослідження.

Вибір теми дисертаційного дослідження «Суспільно-географічне дослідження урбанізованих просторів України» є своєчасним, науково обґрунтованим і повною мірою відповідає сучасним викликам розвитку українського суспільства. В умовах інтенсивних урбанізаційних процесів, поглиблення просторових диспропорцій, необхідності забезпечення сталого розвитку територій та масштабних трансформацій, спричинених повномасштабною війною, особливої актуальності набуває комплексне суспільно-географічне дослідження урбанізованих просторів як основи формування ефективної державної та регіональної політики.

Сучасні урбанізовані простори є осередками концентрації населення, економічної активності, інноваційного потенціалу та соціальної

інфраструктури, водночас саме вони найбільше зазнають впливу демографічних, економічних, екологічних і безпекових викликів. Воєнні дії суттєво змінили характер урбанізаційних процесів в Україні, спричинивши масштабні міграційні переміщення населення, руйнування міської інфраструктури, трансформацію систем розселення та необхідність формування нових підходів до післявоєнного відновлення міст і регіонів. У цих умовах особливого значення набуває дослідження закономірностей розвитку урбанізованих просторів, оцінювання їхньої стійкості та обґрунтування напрямів упровадження принципів сталої урбанізації.

Важливою перевагою дисертаційної роботи є поєднання сучасних концепцій суспільної географії, геоурбаністики, просторового планування та сталого розвитку з комплексним аналізом урбанізаційних процесів в Україні. Запропоновані авторкою методичні підходи до оцінювання сталого розвитку урбанізованих просторів, типізації урбанізаційних процесів та визначення сценаріїв їх розвитку мають не лише теоретичне, а й вагоме прикладне значення для формування стратегій територіального розвитку, підвищення міської стійкості та забезпечення ефективного післявоєнного відновлення країни.

Отже, дисертаційне дослідження Венгрин Дар'ї Володимирівни є актуальним як у науковому, так і в практичному вимірах, а результати дослідження відповідають сучасним потребам розвитку суспільної географії, регіональної політики, просторового планування та управління розвитком урбанізованих просторів України.

2. Оцінка змісту дисертації, її завершеності та якості оформлення.

Дисертаційна робота Венгрин Д. В. складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 221 сторінку. Робота містить 19 таблиць, 49 рисунків, список використаних джерел із 180 найменувань та п'ять додатків.

У *вступі* обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету,

завдання, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано методологічну основу, сформульовано наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, наведено відомості про їх апробацію, публікації та впровадження, що відповідає встановленим вимогам до структури дисертаційних робіт.

У першому розділі дисертації «Теоретико-методичні основи суспільно-географічного дослідження урбанізованих просторів» авторкою проаналізовано поняттєво-термінологічний апарат дослідження, узагальнено сучасні теоретичні підходи до вивчення урбанізованих просторів, проаналізовано світовий і вітчизняний досвід дослідження урбанізаційних процесів, розкрито сутність понять «стала урбанізація» та «міська стійкість». У першому розділі дисертації розглянуто теоретико-методичні засади дослідження урбанізованих просторів, зокрема обґрунтовано їх як об'єкт суспільно-географічного дослідження та визначено підходи до їх комплексного аналізу.

Другий розділ «Суспільно-географічна характеристика урбанізованих просторів в Україні» присвячений комплексній суспільно-географічній характеристиці урбанізованих просторів України. Авторкою досліджено часові й територіальні особливості урбанізаційних процесів, проаналізовано систему міського розселення та ієрархічну структуру міст, визначено регіональні особливості урбанізації та здійснено оцінювання проявів сталої урбанізації. Отримані результати дозволили виявити просторові закономірності розвитку урбанізованих просторів України та здійснити їх типізацію.

У третьому розділі «Трансформація урбанізованих просторів України в умовах сучасних викликів» особливу увагу приділено впливу повномасштабної війни на урбанізаційні процеси, вимушеним міграціям населення, змінам просторової організації міст, міжнародному досвіду післявоєнного відновлення урбанізованих територій та можливостям його впровадження в Україні. Науковий інтерес становить дослідження міської стійкості на прикладі міста Харкова, а також запропоновані рекомендації щодо впровадження принципів сталої урбанізації у процесі післявоєнного

відновлення урбанізованих просторів України.

Висновки є логічними, достатньо аргументованими і повною мірою відображають результати проведеного дослідження. Висновки відповідають поставленій меті та завданням дисертаційної роботи, а також підтверджують досягнення заявлених наукових результатів.

Список використаних джерел свідчить про ґрунтовне опрацювання здобувачкою сучасної наукової літератури, зокрема праць вітчизняних і зарубіжних учених, міжнародних аналітичних матеріалів та нормативно-правових документів, що забезпечило належний рівень теоретичного обґрунтування проведеного дослідження.

Дисертація Венгрин Дар'ї Володимирівни є завершеною науковою працею, що відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р.) та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації».

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи підтверджується достатньою кількістю наукових публікацій здобувачки, загальна кількість яких становить 28. Основні результати дослідження були апробовані на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях та семінарах, а окремі положення знайшли відображення у навчально-методичних матеріалах. Практична значущість отриманих результатів підтверджується їх впровадженням у діяльність наукових, освітніх та інших установ, що засвідчено відповідними довідками.

Дисертаційне дослідження ґрунтується на сучасних теоретико-методологічних засадах суспільної географії та суміжних наукових напрямів. Авторкою опрацьовано широкий спектр праць вітчизняних і зарубіжних

науковців, присвячених проблемам урбанізації, просторового розвитку територій, що забезпечило належний рівень наукової обґрунтованості сформульованих положень, висновків і практичних рекомендацій.

4. Основні наукові результати, отримані здобувачем, та їх наукова новизна.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертаційній роботі:

Вперше:

- виділено чотири типи сценаріїв урбанізаційних процесів в регіонах України: стійка контрурбанізація, нежиттєздатна контрурбанізація, нестала та стала урбанізація;
- в умовах сучасних викликів систематизовано прояви міської стійкості міста Харкова, що може слугувати основою для розробки практичних рекомендацій відновлення урбанізованих просторів України;
- розроблено систему індикаторів для оцінювання рівня сталого розвитку урбанізованих просторів України в умовах відновлення.

Вдосконалено:

- поняттєво-термінологічний апарат суспільно-географічного дослідження урбанізованих просторів за рахунок уточнення понять «урбанізований простір», «урбанізаційні процеси»;
- поняття «стала урбанізація», як процес урбанізаційного розвитку території, що характеризується співвідношенням рівня урбанізації та індексу сталого розвитку, відображаючи здатність міських просторів забезпечувати економічний, соціальний і екологічний розвиток у довгостроковій перспективі;
- методичний інструментарій суспільно-географічного дослідження урбанізованих просторів шляхом включення до аналізу показників рівня урбанізації, реальної урбанізації, ієрархічної структури міських поселень та індикаторів сталого розвитку, що дало змогу здійснити типізацію регіонів України за особливостями урбанізаційних процесів і запропонувати підхід до оцінювання сталої урбанізації як взаємозв'язку між рівнем урбанізації та рівнем

сталого розвитку територій;

Отримали подальший розвиток:

- дослідження урбанізаційних процесів та урбанізованих просторів України шляхом включення до аналізу оцінювання рівня урбанізації, реальної урбанізації, ієрархічної структури міських поселень та індексу сталого розвитку, що дозволило визначити особливості просторової диференціації урбанізаційних процесів, здійснити типізацію регіонів України та оцінити рівень сталої урбанізації;

- встановлення ролі вимушених міграцій як чинника зміни урбанізованих просторів на прикладі країн світу та України;

- аналіз міжнародного досвіду урбанізованих просторів з огляду на можливість імплементації в Україні;

- обґрунтування можливостей впровадження сталої урбанізації для відновлення урбанізованих просторів України.

5. Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях.

Результати дисертаційної роботи апробовані на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях. Основні наукові положення та результати дослідження повною мірою відображені у 28 наукових публікаціях, зокрема у статтях, опублікованих у виданнях, що індексуються в міжнародних наукометричних базах Web of Science Core Collection і Scopus, а також у фахових наукових виданнях України, що свідчить про належний рівень апробації та публікаційного висвітлення результатів дослідження. Публікації здобувачки відповідають п. 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою № 44.

6. Практичне значення одержаних результатів.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає у тому, що авторкою розроблено та обґрунтовано науково-методичні

підходи, які можуть бути використані для оцінювання, аналізу та прогнозування розвитку урбанізованих просторів України в умовах сучасних соціально-економічних викликів і післявоєнного відновлення. Важливим практичним результатом є удосконалення поняттєво-термінологічного апарату дослідження, розвиток концептуальних підходів до трактування сталої урбанізації, а також запропонований методичний інструментарій оцінювання рівня сталого розвитку урбанізованих просторів на основі системи відповідних індикаторів.

Також, практичну значущість дисертаційного дослідження становить запропонована авторкою типізація урбанізаційних процесів регіонів України та обґрунтування чотирьох сценаріїв їх розвитку (стійка контрурбанізація, нежиттєздатна контрурбанізація, нестала та стала урбанізація), що формує науково-методичну основу для прогнозування трансформацій систем міського розселення, удосконалення просторового планування та підвищення обґрунтованості управлінських рішень у сфері регіонального розвитку. Результати дослідження можуть бути використані органами державної влади та місцевого самоврядування, аналітичними центрами, громадськими організаціями, а також під час розроблення стратегій регіонального розвитку, програм післявоєнного відновлення територій тощо.

Практична значущість одержаних результатів підтверджується впровадженням у міжнародні науково-дослідні та освітні проєкти, зокрема в межах міжнародного проєкту «SAFU: Компетентнісна допомога для України» (№ 01239/2023), що фінансується Шведським інститутом у партнерстві з Уппсальським університетом, а також під час реалізації проєктів «Саміт «Міський Харків»» та «Міський хакатон з ревіталізації просторів студентських кампусів», виконаного в Сілезькому університеті (Польща) за підтримки Міжнародного Вишеградського фонду (V4 Gen Mini-Grant № 12510233), що підтверджується відповідними актами впровадження.

Окремі положення дисертації впроваджено в освітній процес кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства імені Костянтина Немця Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна під час

викладання низки навчальних дисциплін географічного спрямування, а також у виконанні науково-дослідної роботи «Поствоєнне відновлення регіонів України: суспільно-географічна візія» (державний реєстраційний номер 0125U002822, 2025-2027 рр.). Крім того, результати дослідження використовуються у практичній діяльності громадських організацій «Науково-дослідницький інститут регіонального економічного розвитку» та «Платформа урбаністичного розвитку», що підтверджено відповідними довідками про впровадження.

7. Дотримання академічної доброчесності.

За результатами аналізу тексту дисертаційної роботи здобувачки, її наукових публікацій, а також Протоколу контролю оригінальності, сформованого за результатами перевірки на наявність текстових запозичень в антиплагіатній інтернет-системі StrikePlagiarism.com, встановлено, що дисертація Венгрин Д. В. є самостійно виконаним науковим дослідженням. Ознак академічного плагіату в тексті дисертації не виявлено, а її зміст відповідає вимогам академічної доброчесності.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Як і будь-яке самостійне наукове дослідження, дисертаційна робота Венгрин Д. В. містить окремі дискусійні положення та зауваження, аналіз яких сприятиме більш повній та об'єктивній оцінці отриманих результатів.

1) У підрозділах, присвячених формуванню поняттєво-термінологічного апарату дослідження (с. 45-53), авторкою детально розкрито сутність поняття «урбанізований простір» та обґрунтовано його використання як ключової категорії дослідження. Водночас дискусійним залишається питання щодо більш чіткого розмежування цього поняття з близькими за змістом категоріями «урбанізована територія», «міська система» та «міська агломерація». У науковій літературі зазначені поняття не є тотожними: «міська система» переважно характеризує ієрархічні, просторові та функціональні взаємозв'язки між міськими поселеннями, тоді як «міська агломерація» акцентує увагу на

територіальній концентрації та функціональній інтеграції міських поселень; поняття «урбанізована територія» також має різні трактування залежно від масштабу й підходів дослідження. Тому більш детальне обґрунтування співвідношення зазначених категорій з поняттям «урбанізований простір» сприяло б посиленню поняттєво-методологічної визначеності дисертаційного дослідження.

2) У підрозділі 2.4 (с. 113-117) авторкою сформовано систему економічних, соціальних та екологічних індикаторів для оцінювання сталого розвитку регіонів України та запропоновано їх зведення до інтегрального показника. Разом із тим дискусійним залишається питання щодо критеріїв остаточного відбору окремих індикаторів, їхньої репрезентативності та можливості практичного застосування запропонованої системи на нижчому територіальному рівні, зокрема на рівні територіальних громад. Додаткової уваги заслуговує й питання забезпечення порівнюваності результатів за умов різного рівня статистичної забезпеченості територій.

3) У підрозділі 3.1, присвяченому аналізу впливу вимушених міграцій на трансформацію урбанізованих просторів України (с. 126-138), ґрунтовно висвітлено сучасні міграційні процеси, просторове розміщення внутрішньопереміщених осіб та українських мігрантів, а також особливості їхньої інтеграції в міське середовище. Разом із тим доцільно було б більш детально охарактеризувати методичні підходи до кількісного оцінювання впливу вимушених міграцій на трансформацію просторової структури урбанізованих територій та окреслити можливості використання відповідних прогностичних моделей для оцінювання майбутніх змін чисельності й просторового розміщення населення.

4) У підрозділі 3.4 (с. 142-154) міська стійкість досліджується переважно на прикладі міста Харкова. Авторкою наведено широкий спектр проявів адаптації міського середовища до воєнних викликів, зокрема у сферах безпеки, освіти, підприємницької діяльності, житлово-комунального господарства та відновлення пошкоджених об'єктів. Водночас дискусійним залишається питання щодо можливості поширення отриманих результатів та

запропонованих підходів на інші великі міста України, які мають відмінні соціально-економічні, демографічні, функціональні та просторові характеристики. Порівняння Харкова з містами, що перебувають у різних умовах воєнного впливу, могло б додатково посилити обґрунтованість висновків щодо універсальності запропонованих механізмів міської стійкості.

5) У підрозділі 3.5 (с. 155-159) авторкою запропоновано розширення системи індикаторів оцінювання сталого розвитку для територій, що потребують відновлення, з урахуванням особливостей воєнних руйнувань, міграційних процесів, відновлення критичної та соціальної інфраструктури, розмінування й екологічних наслідків війни. Водночас, на думку рецензента, доцільно було б більш детально конкретизувати механізми практичного застосування запропонованої системи індикаторів, зокрема порядок їх нормування, інтегрування та використання у процесах стратегічного й просторового планування. Перспективним також видається визначення ролі органів державної влади, місцевого самоврядування та інших зацікавлених суб'єктів у забезпеченні відповідного моніторингу.

6) Окремі картографічні матеріали, графіки та рисунки містять значний обсяг інформації, що в деяких випадках дещо ускладнює їх сприйняття та інтерпретацію. Доцільним було б збільшити масштаб окремих ілюстрацій або, за можливості, винести частину допоміжного графічного матеріалу до додатків, що сприяло б підвищенню наочності викладених результатів.

7) У тексті дисертації зустрічаються поодинокі редакційні та стилістичні неточності, а також окремі технічні огріхи в оформленні рисунків і таблиць. Зазначені недоліки мають несуттєвий характер і не впливають на зміст, наукову новизну, обґрунтованість та достовірність отриманих результатів.

Наведені зауваження мають переважно дискусійний та рекомендаційний характер і спрямовані на подальше поглиблення та розвиток представленого дослідження. Вони не знижують загальної наукової цінності дисертаційної роботи, не впливають на достовірність сформульованих висновків та не змінюють позитивної оцінки дисертації в цілому.

9. Загальний висновок.

Дисертаційна робота здобувачки Венгрин Дар'ї Володимирівни «Суспільно-географічне дослідження урбанізованих просторів України», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 106 – Географія (Галузь знань 10 – Природничі науки), є завершеною науковою працею, що виконана на відповідному теоретичному та методологічному рівні, має наукову новизну, науково обґрунтовані результати, теоретичне і прикладне значення.

Здобувачка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 106 – Географія (Галузь знань 10 – Природничі науки).

Офіційний рецензент:

кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-економічної географії
і регіонознавства імені Костянтина Немця
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Євгенія ТЕЛЕБЄНЄВА

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 11:51:18 11.08.2026

Назва файлу з підписом: Рецензія_Венгрин Д. В..pdf
Розмір файлу з підписом: 276.2 КБ

Перевірені файли:
Назва файлу без підпису: Рецензія_Венгрин Д. В..pdf
Розмір файлу без підпису: 242.2 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: ТЕЛЕБЕНЄВА ЄВГЕНІЯ ЮРІЇВНА
П.І.Б.: ТЕЛЕБЕНЄВА ЄВГЕНІЯ ЮРІЇВНА
Країна: Україна
РНОКПП: 3288807123
Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 11:51:16 11.08.2026
Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Серійний номер: 5E984D526F82F38F04000000E3332902AF1EA907
Алгоритм підпису: ДСТУ 4145
Тип підпису: Удосконалений
Тип контейнера: Підписаний PDF-файл (PAdES)
Формат підпису: З повними даними для перевірки (PAdES-B-LT)
Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.07.08 13:00

Голові разової спеціалізованої вченої
ради
Харківського національного
університету
імені В. Н. Каразіна
доктору географічних наук, професору
Сергію КОСТРИКОВУ
Майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента,
доцента кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства
імені Костянтина Нємця
факультету геології, географії, рекреації і туризму
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
кандидата географічних наук, доцента
Наталії Володимирівни ГУСЄВОЇ

на дисертаційну роботу ВЕНГРИН Дар'ї Володимирівни
**«СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ УРБАНІЗОВАНИХ
ПРОСТОРІВ УКРАЇНИ»**

подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань
10 – Природничі науки за спеціальністю 106 – «Географія»

1. Обґрунтування вибору теми дослідження

Вибір теми дисертаційного дослідження «Суспільно-географічне дослідження урбанізованих просторів України» є актуальним і своєчасним, оскільки урбанізаційні процеси залишаються одним з визначальних чинників просторової організації суспільства, а в умовах повномасштабної війни росії проти України набувають якісно нових ознак, пов'язаних із руйнуванням інфраструктури, вимушеними міграціями населення, зміною функціонального навантаження міст і потребою формування науково обґрунтованих підходів до післявоєнного відновлення урбанізованих територій.

Актуальність теми посилюється тим, що традиційні підходи до оцінювання урбанізації, орієнтовані передусім на показник частки міського

населення, не повною мірою відображають якісні характеристики урбанізованого простору – його стійкість, здатність до адаптації та збалансованість економічного, соціального й екологічного розвитку. У зв'язку з цим обґрунтованим є запропонований здобувачкою підхід до розгляду співвідношення рівня урбанізації та інтегрального індексу сталого розвитку як основи для типізації урбанізаційних процесів у регіонах України.

Доцільним є також звернення до кейсу міста Харкова як прикладу міської стійкості в умовах безпосередньої дії воєнних загроз: перебуваючи у прифронтовій зоні, місто демонструє специфічні механізми адаптації (автономне теплопостачання, підземна освітня інфраструктура тощо), узагальнення яких має як наукове, так і прикладне значення для інших урбанізованих територій України. Таким чином, тема дисертаційної роботи ВЕНГРИН Дар'ї Володимирівни є актуальною у теоретичному і прикладному аспектах, відповідає сучасній проблематиці суспільної географії та завданням просторового відновлення держави.

2. Оцінка змісту дисертації, її завершеності та якості оформлення

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загального висновку, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 221 сторінку. Робота містить 19 таблиць і 45 рисунків, список використаних джерел налічує 180 позицій на 15 сторінках. За темою дисертації здобувачкою опубліковано 28 наукових праць, з яких чотири статті у виданнях, проіндексованих у Web of Science Core Collection та Scopus (дві у співавторстві), чотири статті у фахових виданнях України (одна у співавторстві) та 20 публікацій у матеріалах міжнародних і всеукраїнських конференцій.

У Вступі належно обґрунтовано вибір теми, розкрито її зв'язок із науковою тематикою кафедри соціально-економічної географії і регіоназнавства імені Костянтина Немця («Поствоєнне відновлення регіонів України: суспільно-географічна візія», державний реєстраційний номер

0125U002822, 2025-2027 pp.) та міжнародними науковими проєктами, зокрема «Urbanization Research in Ukraine and Canada» (Університет Ватерлоо, Канада, за підтримки програми Mitacs Globalink Research Award, Application Ref. IT36566), проєктом «SAFU: Компетентнісна допомога для України» (за фінансування Шведського інституту, №01239/2023) та проєктами Міжнародного Вишеградського Фонду у межах програми V4 Gen MiniGrant № 12510233 (Сілезький університет, Польща). Теоретико-методологічну основу дослідження становлять праці провідних вітчизняних і зарубіжних учених у галузі суспільної географії, регіоналістики та урбаністики, зокрема класичні концепції просторової організації (Й. Тюнена, В. Кристаллера, А. Вебера, О. Льоша) та сучасні підходи до дослідження урбанізованих просторів (І. Гукалової, Л. Немець, К. Сегіди, О. Топчієва та ін.), що засвідчує належну теоретичну фундованість роботи. Чітко сформульовано мету, 12 завдань дослідження, об'єкт (урбанізований простір як суспільно-географічна категорія) та предмет (суспільно-географічні особливості урбанізованих просторів України в аспекті сталого розвитку та сучасних викликів) дослідження.

У першому розділі «Теоретико-методичні основи суспільно-географічного дослідження урбанізованих просторів» здійснено ґрунтовний аналіз поняттєво-термінологічного апарату урбаністики, систематизовано еволюцію урбаністичних досліджень у світовій та українській суспільній географії від античності до сучасного етапу, обґрунтовано урбанізований простір як самостійний об'єкт суспільно-географічного дослідження, що поєднує територіальну організацію населення і господарства, функціонально-планувальну структуру та соціально-демографічні взаємодії, розкрито зміст сучасних форм урбанізації, понять сталості й міської стійкості урбанізованих просторів. Позитивною рисою розділу є формулювання власного визначення поняття «стала урбанізація» як співвідношення рівня урбанізації та індексу сталого розвитку території, а також розробка методики дослідження, що охоплює п'ять послідовних етапів – від аналізу часових і територіальних

особливостей урбанізації до обґрунтування напрямів упровадження сталої урбанізації у процесі відновлення. У розділі наведено методичний апарат розрахунку інтегрального індексу сталого розвитку території.

У другому розділі «Суспільно-географічна характеристика урбанізованих просторів в Україні» представлено найбільш вагому емпіричну частину дисертаційного дослідження. Здобувачкою проаналізовано часові та територіальні особливості урбанізаційних процесів, розраховано показники «реальної» урбанізації у зіставленні з офіційними даними, досліджено ієрархічну структуру міського розселення регіонів України за правилом «ранг – розмір» (закон Ципфа-Медведкова), виконано кластерний аналіз урбанізаційних процесів (виокремлено чотири кластери регіонів) та, на основі узагальнення отриманих розрахункових показників, здійснено типізацію регіонів за особливостями урбанізаційних процесів (7 типів, 13 підтипів). На основі співвіднесення рівня урбанізації з інтегральним індексом сталого розвитку регіонів за даними 2020-2022 років виділено чотири сценарії розвитку урбанізаційних процесів: стала урбанізація, нестала урбанізація, стійка контрурбанізація та нежиттєздатна контрурбанізація.

У третьому розділі «Трансформація урбанізованих просторів України в умовах сучасних викликів» розкрито роль вимушених міграцій як чинника зміни урбанізованих просторів, здійснено порівняльний аналіз досвіду міської інтеграції мігрантів в Україні, країнах ЄС та Канаді, проаналізовано зміни урбанізованих просторів унаслідок війни, узагальнено міжнародний досвід повоєнного відновлення міст на прикладі Варшави, Берліна та Ковентрі (три моделі реконструкції – відтворення довоєнного вигляду, будівництво нового на місці зруйнованого та поєднання збереження історичної пам'яті з модернізацією). Окремо й змістовно розкрито роль міської стійкості на прикладі Харкова в умовах повномасштабної війни, а також запропоновано розширену систему індикаторів оцінювання сталого розвитку для територій, що потребують відновлення.

Висновки до розділів та загальний висновок мають логічну структуру, відповідають поставленим завданням і відображають основні теоретичні, методичні та прикладні результати дослідження. Дисертаційна робота є завершеною науковою працею, за структурою та оформленням відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12. 01. 2022 р., та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12. 01. 2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації».

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження є достатньо обґрунтованими та спираються на широку інформаційну базу: офіційні матеріали Державної служби статистики України, дані ООН-Хабітат та Міжнародної організації з міграції, наукові публікації, статті, статистичні щорічники, фундаментальні та періодичні видання, а також результати власних авторських досліджень. Використано комплекс загальнонаукових (аналіз і синтез, індукція та дедукція, системний аналіз, узагальнення, опис, порівняння, математико-статистичний, графічний, прогнозування, ранжування) і конкретно-наукових (порівняльно-географічний, картографічний, моделювання) методів.

Обґрунтованість результатів підтверджується їх апробацією на 21 міжнародному і всеукраїнському науковому заході (конференціях, сесіях, воркшопах, форумах), зокрема Annual International Scientific Session of Doctoral Students «The contemporary geospatial analysis for the future spatial planning» (м. Орадя, Румунія, 2025), Міжнародній академічній конференції Aurora «DUAL – Dichotomies in Urban Agendas and Logics» (м. Неаполь, Італія, 2025), Міжнародних науково-практичних конференціях студентів, аспірантів та

молодих науковців «Регіон: суспільно-географічні аспекти» (м. Харків, Україна, 2016, 2017, 2018, 2019, 2023, 2024, 2025), Міжнародних науково-практичних конференціях «Регіон: стратегія оптимального розвитку» (м. Харків, Україна, 2017, 2022, 2023, 2025), воркшопі «Урбаністичний Харків: планування стійкого міського майбутнього» (м. Харків, Україна, 2025), Міжнародній науково-практичній конференції «Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів» (м. Луцьк, Україна, 2025), Міжнародних науково-практичних інтернет-конференціях (м. Луцьк, Україна, 2015, 2025), Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (м. Переяслав-Хмельницький, Україна, 2017), Міжнародній науковій конференції «Львівська суспільна географія: виміри, виклики, контексти», присвяченій 80-річчю кафедри економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія (м. Львів, Україна, 2025), International Forum for Young Researchers (м. Харків, Україна, 2023), Всеукраїнській науковій конференції з міжнародною участю «Академічні та наукові виклики різноманітних галузей знань у 21-му столітті. Принципи CLIL в дії» (м. Харків, Україна, 2023), а також публікацією у 28 наукових працях, чотири з яких індексовано у Web of Science Core Collection та Scopus. Практичне значення висновків додатково підтверджується використанням результатів у міжнародних дослідницьких проєктах (Канада, Швеція, Польща), навчальному процесі та науково-дослідній роботі кафедри.

4. Основні наукові результати, отримані здобувачкою, та їх наукова новизна

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні суспільно-географічних підходів до дослідження урбанізованих просторів України в умовах сучасних викликів.

Уперше:

- виділено чотири типи сценаріїв урбанізаційних процесів в регіонах України: стійка контрурбанізація, нежиттєздатна контрурбанізація, нестала та стала урбанізація;
- в умовах сучасних викликів систематизовано прояви міської стійкості міста Харкова, що може слугувати основою для розробки практичних рекомендацій відновлення урбанізованих просторів України;
- розроблено систему індикаторів для оцінювання рівня сталого розвитку урбанізованих просторів України в умовах відновлення.

Удосконалено:

- поняттєво-термінологічний апарат суспільно-географічного дослідження урбанізованих просторів за рахунок уточнення понять «урбанізований простір», «урбанізаційні процеси»;
- поняття «стала урбанізація», як процес урбанізаційного розвитку території, що характеризується співвідношенням рівня урбанізації та індексу сталого розвитку, відображаючи здатність міських просторів забезпечувати економічний, соціальний і екологічний розвиток у довгостроковій перспективі;
- методичний інструментарій суспільно-географічного дослідження урбанізованих просторів шляхом включення до аналізу показників рівня урбанізації, реальної урбанізації, ієрархічної структури міських поселень та індикаторів сталого розвитку, що дало змогу здійснити типізацію регіонів України за особливостями урбанізаційних процесів і запропонувати підхід до оцінювання сталої урбанізації як взаємозв'язку між рівнем урбанізації та рівнем сталого розвитку території.

Отримали подальшого розвитку:

- дослідження урбанізаційних процесів та урбанізованих просторів України шляхом включення до аналізу оцінювання рівня урбанізації, реальної урбанізації, ієрархічної структури міських поселень та індексу сталого розвитку, що дозволило визначити особливості просторової

диференціації урбанізаційних процесів, здійснити типізацію регіонів України та оцінити рівень сталої урбанізації;

- встановлення ролі вимушених міграцій як чинника зміни урбанізованих просторів на прикладі країн світу та України;
- аналіз міжнародного досвіду урбанізованих просторів з огляду на можливість імплементації в Україні;
- обґрунтування можливостей впровадження сталої урбанізації для відновлення урбанізованих просторів України.

5. Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях

Основні результати дисертаційного дослідження опубліковано у 28 наукових працях, серед яких чотири статті у виданнях, індексованих у Web of Science Core Collection та Scopus (дві у співавторстві), чотири статті у фахових виданнях України (одна у співавторстві) та 20 публікацій у матеріалах міжнародних і всеукраїнських конференцій. Тематика публікацій послідовно відображає основні напрями дисертації: понятійно-термінологічний апарат урбаністики, регіональну диференціацію урбанізаційних процесів, вплив вимушених міграцій, трансформації урбанізованих просторів в умовах війни. У працях, виконаних у співавторстві, особистий внесок здобувачки чітко визначено (наприклад, щодо збору й обробки даних для аналізу окремих областей України за правилом «ранг – розмір», методики дослідження урбанізаційних процесів тощо). Це засвідчує належну апробацію результатів та їх відповідність вимогам щодо публікації основних наукових результатів дисертації на здобуття ступеня доктора філософії.

6. Практичне значення одержаних результатів

Практичне значення дисертаційної роботи полягає у можливості використання запропонованих підходів і результатів у сфері регіонального управління, стратегічного та просторового планування, формування політики сталого розвитку та розробленні програм післявоєнного відновлення територій.

Отримані підходи до оцінювання урбанізаційних процесів та їхньої стійкості мають прикладний потенціал для органів місцевого самоврядування, аналітичних центрів, установ територіального планування, а також громадських організацій. Розроблена система індикаторів може бути використана для аналізу функціонування урбанізованих просторів в умовах післявоєнного відновлення, а сформульовані рекомендації щодо принципів сталої урбанізації здатні слугувати основою для вдосконалення механізмів міського моніторингу, підвищення ефективності управління розвитком територій та формування стратегій збалансованого просторового розвитку.

Результати дисертаційного дослідження були впроваджені у межах міжнародного науково-дослідного проєкту «Urbanization Research in Ukraine and Canada» (Університет Ватерлоо, Канада, за підтримки програми Mitacs Globalink Research Award, Application Ref. IT36566), проєкту «CAFU: Компетентнісна допомога для України» № 01239/2023, що фінансується Шведським інститутом (ШІ) в рамках Програми партнерства ШІ з країнами Балтійського моря у партнерстві з Уппсальським університетом, в рамках якого реалізовано проєкт «Саміт "Міський Харків"», а також проєкту «Міський хакатон з ревіталізації просторів студентських кампусів», що був реалізований в Сілезькому університеті (Польща) за фінансової підтримки Міжнародного Вишеградського Фонду у межах програми V4 Gen MiniGrant № 12510233 (довідка № 0401-170 від 05. 06. 2026). Окремі положення дисертаційної роботи впроваджено в навчальний процес кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства імені Костянтина Немця факультету геології, географії, рекреації і туризму Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна при викладанні навчальних курсів «Історія урбанізації з основами геоурбаністики», «Геоурбаністика», «Географія населення та розселення», «Соціальна географія», «Географія Харківської області з основами регіонознавства», «Економічна та соціальна географія України» (довідка № 0401-173 від 05. 06. 2026), а також у науково-дослідну роботу кафедри «Поствоєнне відновлення регіонів України: суспільно-географічна візія»

(державний реєстраційний номер 0125U002822, 2025-2027 pp.) (довідка № 0401-171 від 05.06.2026). Окрім цього, окремі результати дослідження впроваджено в діяльність громадських організацій «Науково-дослідний інститут регіонального економічного розвитку» (довідка № 09/1 від 29.05.2026) та «Платформа урбаністичного розвитку» (довідка від 18.05.2026).

7. Дотримання академічної доброчесності

За результатами аналізу дисертаційної роботи порушень принципів академічної доброчесності, зокрема ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації, не виявлено. Дисертація є самостійним, цілісним і завершеним науковим дослідженням, у якому наукові положення, концептуальні підходи та результати інших авторів належним чином атрибутовано й забезпечено відповідними посиланнями на джерела. Для наукових праць, виконаних у співавторстві, коректно визначено особистий внесок здобувачки. Виклад і представлення результатів дослідження відповідають установленим принципам та нормам академічної доброчесності.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Як і будь-яка завершена наукова праця, дисертаційна робота містить окремі положення, що можуть бути предметом наукової дискусії та подальшого розвитку. Вони не знижують загальної позитивної оцінки роботи, однак можуть бути враховані здобувачкою у наступних дослідженнях:

1. Типізація регіонів України за сценаріями урбанізаційних процесів (пункт 2.4.2, табл. 2.12, с. 117-121) побудована на статистичних даних за 2020-2022 роки, тобто здебільшого до або на самому початку повномасштабного вторгнення, тоді як аналіз воєнних трансформацій урбанізованих просторів (розділ 3) охоплює матеріали 2022-2026 років. Було б доцільно перевірити стійкість виділених чотирьох сценаріїв (стала та нестала урбанізація, стійка та нежиттєздатна контрурбанізація) на

пізніших статистичних даних, оскільки саме воєнний період становить основний предмет інтересу дисертації. Утім, можливою причиною такого обмеження є ускладнений доступ до повного комплексу регіональної економічної, соціальної та екологічної статистики в умовах війни, що варто було б прямо зазначити в тексті роботи.

2. Запропонована в підрозділі 3.5 розширена система індикаторів для територій, що потребують відновлення (табл. 3.5, с. 156-157), має переважно перелічувальний, якісний характер – без вагових коефіцієнтів, порогових значень чи інтегрального показника, а також без апробації на конкретних територіальних громадах. Доповнення системи кількісним інструментарієм підвищило б її практичну придатність для органів місцевого самоврядування.
3. Кейс міської стійкості Харкова (підрозділ 3.4, с. 142-154) розкрито через узагальнення реалізованих практик адаптації (автономне теплопостачання, підземні школи тощо). Було б доцільно структурувати виклад емпіричного матеріалу за характеристиками міської стійкості, представленими в пункті 1.4.2 (адаптивність, інклюзивність, інтеграція, рефлексивність, трансформація – с. 59-60, рис. 1.11), що посилює б внутрішню єдність дослідження та продемонструвало практичне застосування розглянутого теоретичного інструментарію.
4. Типізація регіональних урбанізаційних процесів в Україні (підрозділ 2.3, с. 105-112) виокремлює 7 типів і 13 підтипів на основі трьох показників (рівень офіційної урбанізації, рівень реальної урбанізації, тип системи розселення за правилом «ранг – розмір»). Значна деталізація типології для 24 областей ускладнює її практичне застосування; доцільним було б обґрунтування статистичної значущості відмінностей між суміжними підтипами або укрупнення класифікації.
5. Неузгоджено вагові коефіцієнти в інтегральному індексі сталого розвитку. Формули 1.6-1.8 (с. 71) окремо визначають індекси соціальної, економічної та екологічної складових як рівнозначні (по 1/9, 1/7, 1/5 відповідно

всередині кожного блоку). Але підсумкова формула 1.5 не усереднює ці три вже готові індекси між собою (тобто не ділить суму на 3), а підсумовує всі 21 первинний індикатор і ділить на 21. Через це соціальна складова (9 із 21 показника) фактично отримує більшу вагу в інтегральному індексі ($\approx 43\%$), ніж екологічна (5 із 21, $\approx 24\%$), хоча концептуально три виміри сталого розвитку зазвичай розглядають як рівнозначні.

6. Апарат посилань потребує вибіркового уточнення. Так, твердження про співвідношення понять «урбанізація» та «урбанізованість» на с. 35 підкріплено посиланням (Гукалова, 2016), яке відповідає позиції № 79 списку джерел (Gukalova & Omelchenko, 2016), наведений там у латинській транслітерації. На с. 66 те саме твердження супроводжується посиланням у форматі [3] – єдиним випадком числового цитування в роботі, при цьому позиція № 3 списку використаних джерел (Венгрин, 2018) не стосується цього твердження й мала б, найімовірніше, вказувати саме на позицію № 79. Також не виявлено в списку джерел авторів, на яких є посилання в тексті: Пересекін (с. 42) та Костріков (с. 48). У кількох випадках рік цитування в тексті не збігається з роком видання у списку джерел: (Топчієв, 2015) на с. 32 і 34 – у списку наведено лише працю Топчієва О. Г. 2005 р. (№ 52); (Нємець, 2025) на с. 47 – у списку є праці Нємець Л. М. 2014 р. (№ 43), 2022 р. (№ 42) і 2024 р. (№ 107); (Доценко, 2017) на с. 110 – у списку зазначено видання 2007 р. (№ 23). Крім того, ряд позицій списку використаних джерел жодного разу не згадуються в основному тексті дисертації, що свідчить про недостатню зв'язність списку джерел із фактичними посиланнями. Зазначені розбіжності зосереджені переважно в теоретичній частині роботи (розділ 1) і мають технічний характер, однак потребують уточнення.
7. У роботі виявлено декілька випадків дослівного повторення текстових фрагментів у різних, тематично невіднесених одна до одної частинах дисертації. Речення «Враховуючи світову тенденцію до сталого розвитку, проблеми урбанізації, привернули увагу для пошуку рішень різні сфери,

включаючи і науку» дослівно повторюється в підрозділі 1.4 (с. 53) і підрозділі 1.5 (с. 70). Цілий абзац про актуальність дослідження ієрархічної структури міст («...Динаміка міст відображає трансформацію економічних та політичних функцій... Врахування принципів самоорганізації систем розселення...») дослівно повторюється в підрозділі 1.5 (с. 68-69) і на початку підрозділу 2.2 (с. 91). Аналогічно, теза про співвідношення понять «урбанізація» та «урбанізованість» дослівно повторюється в підрозділі 1.1 (с. 35) і підрозділі 1.5 (с. 66). Така повторюваність свідчить, найімовірніше, про недостатнє редагування тексту після поєднання окремих підрозділів, і хоча не впливає на достовірність результатів, дещо знижує композиційну цілісність роботи.

8. У Вступі (с. 26) зазначено, що дисертація містить «п'ять додатків на 38 сторінках», проте в тексті роботи додатки позначено літерами від А до Ж (дев'ять позицій). У роботі трапляються й інші стилістичні й технічні неточності: злите написання окремих слів на с. 21, написання «повномаштабне» замість «повномасштабне» на с. 158, тавтологічна конструкція в описі методів дослідження на с. 20 («...для формування залежності між рівнем сталого розвитку та сталого розвитку регіонів»). Заявлена у Вступі кількість рисунків (49) не відповідає фактичній: нумерація рисунків розділу 2 має пропуск (рисунки 2.14-2.17 у тексті відсутні), унаслідок чого фактично в роботі міститься 45 рисунків. Змістовний Додаток Г («Таблиця Г. Територіальні особливості урбанізаційних процесів»), на відміну від інших аналітичних додатків (А, Б, В, Г, Д, Е), у тексті дисертації жодного разу не цитується. Крім того, графіки динаміки рівня урбанізації Сумської, Тернопільської, Волинської, Закарпатської та Рівненської областей (рис. 2.5-2.9) повністю дублюють однойменні рисунки Додатка А (рис. А.3, А.17, А.19-А.20, А.22). Зазначені неточності не впливають на зміст та наукову цінність одержаних результатів.

Зазначені дискусійні положення та зауваження мають переважно рекомендаційний характер, окреслюють перспективи подальшого розвитку дослідження і не применшують його наукової новизни, обґрунтованості та практичної цінності.

9. Загальний висновок

Дисертаційна робота ВЕНГРИН Дар'ї Володимирівни *«Суспільно-географічне дослідження урбанізованих просторів України»*, подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 10 – Природничі науки за спеціальністю 106 – «Географія», є завершеною науковою працею, що виконана на належному теоретичному та методологічному рівні, має наукову новизну, науково обґрунтовані результати, теоретичне і прикладне значення.

За актуальністю теми, ступенем обґрунтованості наукових положень і висновків, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням одержаних результатів, повнотою їх опублікування та рівнем оформлення дисертація відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12. 01. 2022 р.

ВЕНГРИН Дар'я Володимирівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 10 – Природничі науки за спеціальністю 106 – «Географія».

Офіційний рецензент:

доцент кафедри соціально-економічної географії
і регіонаознавства імені Костянтина Нємця
факультету геології, географії, рекреації і туризму
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна,
кандидат географічних наук, доцент

Наталія ГУСЄВА

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 08:14:51 11.08.2026

Назва файлу з підписом: Рецензія_Гусєва_на_дисертацію_Венгрин.pdf.p7s
Розмір файлу з підписом: 19.5 КБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: Рецензія_Гусєва_на_дисертацію_Венгрин.pdf
Розмір файлу без підпису: 259.2 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: Гусєва Наталія Володимирівна

П.І.Б.: Гусєва Наталія Володимирівна

Країна: Україна

РНОКПП: 3025410749

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 08:14:29 11.08.2026

Сертифікат виданий: "Дія". Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг

Серійний номер: 514B5C86A1E5DA11040000004CAC5F01914A0806

Тип носія особистого ключа: ЗНКІ криптомодуль ІІТ Гряда-301

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Кваліфікований

Тип контейнера: Підпис та дані в окремих файлах (CAAdES detached)

Формат підпису: З повними даними ЦСК для перевірки (CAAdES-X Long)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.07.08 13:00

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна
доктору географічних наук, професору,
професору кафедри соціально-економічної
географії і регіонознавства
імені Костянтина Нємця
КОСТРИКОВУ Сергію Васильовичу

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидат географічних наук, доцента,
доцента кафедри економічної та соціальної географії географічного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРОВОТАР НАТАЛІЇ ІВАНІВНИ

на дисертаційну роботу **ВЕНГРИН Дар'ї Володимирівни**
«Суспільно-географічне дослідження урбанізованих просторів України»
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
106 Географія з галузі знань 10 Природничі науки

Актуальність обраної теми дослідження та її зв'язок з планами та напрямками науково-дослідних робіт наукових установ і організацій.

Сучасні функціональні трансформації урбанізованих просторів України зумовлені поєднанням довготривалих демографічних, соціально-економічних та урбанізаційних процесів із наслідками повномасштабної війни. Внаслідок військових руйнувань, вимушеної релокації підприємств та вимушеного переміщення населення міста втрачають свою усталену спеціалізацію, адміністративний статус, логістичні функції, відбувається прискорена депопуляція населення, послаблюється інноваційна спроможність. Інші ж міста вимушені прискорено адаптуватися до набуття нових функцій, припливу населення та зростаючого запиту на інновації. Трансформації міської системи в цілому роблять її нестійкою, а функціональні втрати міст поєднуються із формуванням вимушено викликаної адаптивної спроможності. Відповідно, повоєнна система міст в Україні буде трансформуватися з ієрархічної індустріально-централізованої моделі в поліцентричну мережеву систему функціональних урбанізованих територій, інтегрованих у європейський просторовий каркас і адаптованих до фактору воєнної та демографічної

нестабільності. У цьому відношенні дисертаційна робота Венгрин Д.В., присвячена суспільно-географічному дослідженню урбанізованих просторів України як складних територіальних систем, виявленню їх трансформацій та обґрунтуванню напрямів забезпечення сталого і стійкого розвитку в контексті сучасних викликів, є актуальною та своєчасною.

Дисертаційне дослідження Венгрин Д.В. виконане в межах тематики науково-дослідної роботи кафедри соціально-економічної географії і регіоназнавства імені Костянтина Немця Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, зокрема, науково-дослідної теми «Поствоєнне відновлення регіонів України: суспільно-географічна візія» (№ 0125U002822, 2025–2027 рр.). Дисертаційне дослідження виконувалося в рамках реалізації ряду міжнародних проєктів, зокрема, «Urbanization Research in Ukraine and Canada» (University of Waterloo, Канада, Mitacs Globalink Research Award), «CAFU: Компетентнісна допомога для України» (у співпраці з Уппсальським університетом та за підтримки Шведського інституту), а також «Revitalization of Student Campus Spaces Damaged by Warfare» і «Urban Hackathon on Revitalising Student Campus Spaces» (Сілезький університет, Польща, за підтримки Міжнародного Вишеградського фонду).

Таким чином, дисертаційна робота узгоджується з актуальними національними та міжнародними напрямами досліджень у сфері урбаністики, просторового розвитку та повоєнного відновлення територій, а її результати мають вагомое теоретичне й практичне значення для розроблення підходів до сталого розвитку урбанізованих просторів України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз дисертаційної роботи та наукових публікацій Венгрин Д.В. дає підстави стверджувати, що сформульовані наукові положення, висновки та практичні рекомендації є достатньо обґрунтованими, логічно послідовними й достовірними. Це підтверджується опрацюванням широкого кола вітчизняних і зарубіжних наукових джерел (180 найменувань), а також формуванням репрезентативної інформаційної бази з урахуванням обмеженості офіційних статистичних даних в умовах воєнного часу, що включає матеріали Державної служби статистики України, Міжнародної організації з міграції, ООН-Хабітат. Обґрунтованість результатів дисертаційної роботи підтверджено їх апробацією на 30 міжнародних та всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях, семінарах і конгресах в Україні та за кордоном.

Достовірність отриманих результатів підтверджується застосуванням методичного інструментарію, що поєднує просторовий і системний підходи з коректним використанням кількісних та якісних методів дослідження, зокрема, порівняльно-географічного, статистичного, аналізу і синтезу, систематизації, групування, кластерного аналізу, типізації, картографічного, кейс-методу, що дало змогу комплексно дослідити особливості функціонування урбанізованих просторів України. Це підтверджує належний рівень методологічної обґрунтованості, достовірності та практичної цінності отриманих результатів.

Наукова новизна результатів дослідження. Наукова новизна дисертації полягає у розробленні цілісного суспільно-географічного підходу до дослідження урбанізованих просторів України, який поєднує оцінювання рівня урбанізації, особливостей міського розселення, просторової організації та показників сталого розвитку. На цій основі авторкою запропоновано типізацію урбанізаційних процесів із виокремленням чотирьох сценаріїв їх розвитку (с. 105-108), що дозволяє комплексно оцінювати сучасні трансформації та визначати перспективні напрями їх розвитку в умовах повоєнного відновлення. Запропонована система індикаторів сталого розвитку урбанізованих просторів (с. 155-156) розширює методичний інструментарій суспільно-географічних досліджень і створює основу для комплексного оцінювання міських систем. Важливим науковим результатом є також уточнення поняттєво-термінологічного апарату, насамперед, конкретизація змісту понять «урбанізований простір», «урбанізаційні процеси», «стала урбанізація» (с. 35-37). Значний інтерес становить аналіз просторової диференціації урбанізаційних процесів в Україні, який дав змогу виявити регіональні особливості їх перебігу (с. 100-103), ролі вимушених міграцій як одного з чинників трансформації урбанізованих просторів (с. 129-131). Окремої позитивної оцінки заслуговує проведене кейс-дослідження міської стійкості Харкова, у межах якого систематизовано прояви стійкості міської системи в умовах війни та апробовано запропоновані теоретико-методичні підходи (с. 150-154). Узагальнення міжнародного досвіду розвитку й відновлення урбанізованих територій та обґрунтування можливостей його адаптації до українських умов (с. 139-142) істотно підсилює прикладне значення дисертаційного дослідження. У цілому результати роботи характеризуються належним рівнем наукової новизни, теоретичної обґрунтованості та практичної значущості. Вони розширюють методологічні

засади суспільно-географічного дослідження урбанізованих просторів і можуть бути використані при стратегічному та просторовому плануванні, розробленні програм сталого розвитку, підвищенні міської стійкості та формуванні державної і регіональної політики повоєнного відновлення урбанізованих територій України.

Стиль викладання дисертації, відповідність її тексту встановленим вимогам. Дисертаційна робота Венгрин Д. В. за структурою, змістом, обсягом та оформленням відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 106 Географія. Робота характеризується чіткою логікою побудови, послідовністю викладу матеріалу та внутрішньою узгодженістю всіх структурних елементів. Авторка послідовно переходить від розгляду теоретико-методологічних засад дослідження до аналізу сучасного стану урбанізаційних процесів, їх просторової диференціації та обґрунтування практичних напрямів використання отриманих результатів. Виклад матеріалу здійснено у науковому стилі з використанням сучасної суспільно-географічної термінології. Структура роботи відповідає меті та поставленим завданням, повною мірою відображає отримані дисертанткою результати. Таблиці, рисунки, картографічні матеріали та інші ілюстрації є інформативними та логічно інтегрованими в текст.

Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання. Результати дисертаційного дослідження Венгрин Д. В. мають вагомe науково-теоретичне та практичне значення. Наукова цінність роботи полягає у розвитку суспільно-географічних засад дослідження урбанізованих просторів України, удосконаленні підходів до оцінювання урбанізаційних процесів та обґрунтуванні сталої урбанізації як взаємозв'язку між рівнем урбанізації і сталим розвитком територій. Робота не лише систематизує сучасні підходи до вивчення урбанізаційних процесів, а й пропонує власне бачення їх просторової організації та трансформацій в умовах сучасних суспільних викликів. Отримані результати набувають особливої актуальності у контексті повномасштабної війни, коли урбанізовані простори України зазнають суттєвих демографічних, соціально-економічних, інфраструктурних і функціональних змін, що потребують нових підходів до їх наукового осмислення, управління та просторового планування. Запропоновані

теоретико-методичні підходи можуть бути використані для подальших досліджень урбанізованих просторів.

Практичне значення результатів визначається можливістю їх використання у діяльності органів влади, проєктних, наукових і громадських організацій. Практична затребуваність результатів підтверджується їх використанням у міжнародних проєктах «CAFU: Компетентнісна допомога для України» та «Urban Hackathon on Revitalising Student Campus Spaces» (довідка № 0401-170 від 05.06.2026), освітньому процесі кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства імені Костянтина Немця ХНУ імені В. Н. Каразіна (довідка № 0401-173 від 05.06.2026), науково-дослідній темі «Поствоєнне відновлення регіонів України: суспільно-географічна візія» (довідка № 0401-171 від 05.06.2026), а також у діяльності громадських організацій «Науково-дослідницький інститут регіонального економічного розвитку» та «Платформа урбаністичного розвитку».

Аналіз змісту дисертації. Структура дисертаційної роботи Венгрин Д. В. є логічною, послідовною та повною мірою відповідає поставленій меті, завданням, об'єкту й предмету дослідження.

У першому розділі дисертації авторкою розкрито теоретико-методологічні засади суспільно-географічного дослідження урбанізованих просторів. На основі критичного аналізу вітчизняних і зарубіжних наукових праць систематизовано сучасні підходи до дослідження урбанізаційних процесів (с. 40-47), уточнено поняттєво-термінологічний апарат (с. 35-37), обґрунтовано авторське розуміння урбанізованого простору як об'єкту суспільно-географічного дослідження (с. 47-51). Важливим результатом цього розділу є також обґрунтування методичних засад дослідження, визначення підходів і методів, а також формування комплексного методичного інструментарію оцінювання урбанізованих просторів (с. 63-73).

Другий розділ присвячено комплексному аналізу урбанізаційних процесів в Україні. Авторкою досліджено їх часову динаміку, просторову диференціацію (с. 77-90), особливості міського розселення та ієрархічної структури міських поселень (с. 91-104). На основі комплексного аналізу визначено регіональні особливості формування урбанізованих просторів (с. 104-112), здійснено типізацію регіонів України (с. 107-108), виявлено взаємозв'язок між рівнем урбанізації та показниками сталого розвитку (с. 117-121).

У третьому розділі розглянуто трансформацію урбанізованих просторів України в умовах сучасних викликів, насамперед, повномасштабної війни. Проаналізовано вплив вимушених міграцій на функціонування міських систем (с. 129-131), узагальнено міжнародний і український досвід інтеграції вимушених мігрантів та відновлення урбанізованих територій (с. 131-134). Особливу увагу приділено дослідженню міської стійкості на прикладі Харкова (с. 142-154) та змінам урбанізованих просторів в Україні внаслідок війни (с. 135-138). Це дозволило апробувати запропоновані теоретико-методичні положення та обґрунтувати напрями впровадження принципів сталої урбанізації у процеси повоєнного відновлення України (с. 155-159).

Загальні висновки логічно впливають зі змісту дисертації, узагальнюють основні результати дослідження, повною мірою відповідають поставленим завданням і відображають досягнення визначеної мети. Додатки містять статистичні, інформаційні, картографічні та ілюстративні матеріали, які доповнюють основний текст роботи, підвищують наочність викладу та підтверджують обґрунтованість отриманих результатів.

У цілому зміст дисертації свідчить про високий рівень наукової підготовки здобувачки, розуміння сучасних підходів до суспільно-географічного дослідження трансформацій міського простору та здатність до комплексного їх осмислення в контексті сталої урбанізації та повоєнного відновлення України.

Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження та наукових положень в опублікованих працях. Основні наукові положення, результати та висновки дисертаційного дослідження Венгрин Д. В. належним чином апробовані та достатньо повно висвітлені в наукових публікаціях авторки. Основні результати дисертації опубліковано у 8 наукових статтях у фахових виданнях України та у міжнародних наукових журналах, що підтверджує їх наукову новизну, актуальність та відповідність сучасному рівню досліджень у сфері урбаністики та просторового розвитку. Результати дослідження пройшли широку наукову апробацію на 30 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, що свідчить про їх активне обговорення в науковому середовищі та підтверджує їх актуальність і наукову значущість. З наукових публікацій, опублікованих у співавторстві, використано лише ті ідеї та результати, що належать дисертантці особисто.

Дискусійні положення дисертаційного дослідження, зауваження та пропозиції. При загальній позитивній оцінці дисертаційної роботи Венгрин Д.В. слід звернути увагу на деякі дискусійні положення та зауваження, які вимагають додаткових пояснень здобувача.

1. Дискусійним з огляду на визначення фокусів дисертаційного дослідження є вибір як термінів (рис. 3), так і відповідних вчених (табл. 1.1) у підрозділі 1.1 (с. 27-29, с. 33). Використаний понятійний апарат (міський вузол-урбанізований район-урбанізована зона) переважно походить із традицій районного планування та економічної географії другої половини ХХ ст. Було б доцільно показати його співвідношення із сучасними міжнародними концепціями, зокрема функціональних урбанізованих територій (functional urban area), метрополісних регіонів (metropolitan region), міських мереж (urban network), поліцентричних міських регіонів (polycentric urban region), що домінують як у світовому урбаністичному дискурсі, так і у наукових доробках українських дослідників. Це корелювало б з аналізом сучасного етапу урбаністичних досліджень, який здійснено у підрозділі 1.2 (с. 40-41).

2. У таблиці 2.8 наведено перелік пріоритетних завдань для різних типів регіонів за проявом урбанізаційних процесів та особливостями системи міського розселення (с. 110-112). Виникає питання, чому для забезпечення сталого розвитку і підвищення соціальних стандартів життя населення недостатньо уваги приділено таким пріоритетам як безпека урбанізованого простору, деконцентрація економічної діяльності та поліцентричність розвитку в умовах довготривалих геополітичних викликів в Україні.

3. На рис. 3.3. відображено види трансформацій урбанізованих просторів внаслідок війни (с. 135). Однак подальша характеристика трансформацій має розбіжності щодо віднесення їх до різних видів – гуманітарні, соціальні, безпекові та екологічні, що потребує додаткового пояснення.

4. Авторка пояснює міське розселення в регіонах та його відповідність правилу «ранг-місто» особливостями господарського освоєння та розвитком економіки (с. 103). Такий підхід видається дещо звуженим, оскільки не враховує суспільно-географічне положення, наявність рейтингових закладів освіти, туристичний потенціал міст, зміни управлінського статусу міст. У зв'язку з цим доцільно уточнити їхню роль в урбаністичних процесах, що зумовлюють формування системи міського розселення. Дискусійним є висновок про те, що у Дніпропетровській області «мережа міського розселення є сформованою» (с. 96), що ґрунтується лише на відповідності правилу «ранг-місто», адже розуміння сформованості міської мережі включає не лише розмір

міст та їх ієрархію, а оцінку трудових ресурсів, економічних, транспортних взаємозв'язків.

5. Потребує уточнення розуміння «доступності» як соціально-демографічної складової урбанізаційних просторів (с. 50-51, рис. 1.8).

6. Дискусійним є твердження про те, що «рівень урбанізації в регіонах Західної України є нижчим за середній у зв'язку з масштабами трудової міграції за кордон» (с. 80), адже трудові мігранти є мешканцями України і найвищий їх відсоток із сільської місцевості.

7. У роботі наявні окремі технічні та термінологічні неточності. Зокрема, щодо оформлення посилань на джерела (с. 59), чисельності населення міст Лозова та Ізюм (с. 91), використання понять «трудова центри» (с. 80), «типизація регіональних урбанізаційних процесів» чи «типизація регіонів» за проявом урбанізаційних процесів (рис. 2.27) тощо.

Разом з тим висловлені зауваження та побажання слід розглядати як шляхи подальшого розвитку обраного дисертанткою актуального напряму суспільно-географічних досліджень.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Дисертаційне дослідження виконане з дотриманням принципів академічної доброчесності відповідно до вимог чинного законодавства України та відповідних нормативно-правових актів. У процесі написання роботи дотримано етичних норм проведення наукових досліджень. Усі використані наукові положення, концепції, статистичні матеріали та результати досліджень інших авторів належним чином супроводжуються посиланнями на відповідні джерела. Ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів дослідження не виявлено. Дисертаційна робота Венгрин Д.В. є самостійною науковою працею, в якій відображені власні ідеї та напрацювання авторки, що дозволило вирішити поставлені у роботі завдання, містить змістовні положення і висновки, сформульовані дисертанткою особисто.

Загальний висновок. Аналіз змісту, структури та результатів дисертаційної роботи Венгрин Дар'ї Володимирівни на тему «Суспільно-географічне дослідження урбанізованих просторів України» поданої до захисту на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 10 Природничі науки за спеціальністю 106 Географія, дозволяє зробити висновок, що дослідження є самостійною, завершеною та актуальною науковою працею. Робота має наукову новизну, містить важливі теоретичні узагальнення та

практичні рекомендації, що можуть бути використані у сфері просторового планування, урбаністики та міського розвитку. Зміст і структура дисертації повністю відповідають встановленим вимогам, в тому числі «Вимогам до оформлення дисертації» затверджених Наказом Міністерства освіти і науки України №759 від 31.05.2019) та вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12.01.2022 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України №341 від 21.03.2022 р., №502 від 19.05.2023 р., №507 від 03.05.2024). Автор дисертаційної роботи Венгрин Дар'я Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 10 Природничі науки за спеціальністю 106 Географія.

Офіційний опонент:

кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної та соціальної
географії географічного факультету
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Наталія ПРОВОТАР

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 19:50:57 10.08.2026

Назва файлу з підписом: ВІДГУК_опонент Провотар Н.І..pdf
Розмір файлу з підписом: 289.9 КБ

Перевірені файли:
Назва файлу без підпису: ВІДГУК_опонент Провотар Н.І..pdf
Розмір файлу без підпису: 255.8 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: ПРОВОТАР НАТАЛІЯ ІВАНІВНА
П.І.Б.: ПРОВОТАР НАТАЛІЯ ІВАНІВНА
Країна: Україна
РНОКПП: 2425106524
Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 19:50:56 10.08.2026
Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Серійний номер: 5E984D526F82F38F04000000010FD60092685507
Алгоритм підпису: ДСТУ 4145
Тип підпису: Удосконалений
Тип контейнера: Підписаний PDF-файл (PAdES)
Формат підпису: З повними даними для перевірки (PAdES-B-LT)
Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.07.08 13:00

Голові разової спеціалізованої вченої
ради Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна
доктору географічних наук, професору,
професору кафедри соціально-
економічної географії і регіонаознавства
імені Костянтина Нємця
КОСТРИКОВУ Сергію Васильовичу

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора географічних наук, професора,
професора кафедри географії та екології, проректора з навчальної та науково-
педагогічної роботи Херсонського державного університету

МАЛЬЧИКОВОЇ Дар'ї Сергіївни

на дисертаційну роботу **ВЕНГРИН Дар'ї Володимирівни**

«Суспільно-географічне дослідження урбанізованих просторів України»

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
106 «Географія» з галузі знань 10 – Природничі науки

Актуальність обраної теми дослідження та її зв'язок із планами й напрямками науково-дослідних робіт наукових установ і організацій. Актуальність теми зумовлена зростанням ролі урбанізованих просторів як ключових осередків соціально-економічного розвитку, концентрації населення, інноваційної активності та суспільних трансформацій. Сучасні урбанізаційні процеси характеризуються не лише кількісним зростанням міського населення, а й істотними змінами просторової організації територій, формуванням нових моделей міського розвитку, посиленням взаємозв'язків між міськими та приміськими територіями, ускладненням функціональної структури урбанізованих систем і зростанням значення міських агломерацій у забезпеченні конкурентоспроможності регіонів. Динамічність цих процесів безпосередньо впливає на умови життєдіяльності населення, функціонування міської інфраструктури, використання територіальних ресурсів, якість міського середовища та рівень соціально-економічного розвитку регіонів, що потребує удосконалення теоретико-методологічних підходів до їх дослідження, оцінювання та просторового планування. За цих умов особливої ваги набуває комплексне суспільно-географічне дослідження урбанізованих просторів України, спрямоване на виявлення закономірностей їх формування і трансформації, визначення регіональних особливостей розвитку, оцінювання сучасного стану та обґрунтування перспектив сталого функціонування в умовах сучасних викликів і післявоєнного відновлення.

Наукова значущість дослідження істотно посилюється в контексті сучасних викликів, пов'язаних із повномасштабною російською агресією проти України. Воєнні дії спричинили масштабні демографічні втрати, руйнування міської інфраструктури, зміни міграційних потоків, трансформацію систем розселення та функціональної структури міських поселень. Внаслідок цього суттєво

загострилися проблеми територіальної нерівності, стійкості міських систем, доступності послуг, безпеки життєвого середовища та ефективного управління просторовим розвитком. У цих умовах особливо актуальним стає дослідження урбанізованих просторів як складних суспільно-географічних систем, що функціонують в умовах високої невизначеності та потребують нових підходів до відновлення і розвитку.

Дисертаційна робота відповідає пріоритетним напрямам науково-дослідної діяльності Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та науковій тематиці кафедри соціально-економічної географії і регіоназнавства імені Костянтина Немця, зокрема дослідженню поствоєнного відновлення регіонів України («Поствоєнне відновлення регіонів України: суспільно-географічна візія», № 0125U002822, 2025–2027 рр.). Водночас результати дослідження інтегровані в реалізацію низки міжнародних наукових проєктів, присвячених проблематиці урбанізації, просторового розвитку та ревіталізації міських територій, а саме: «Urbanization Research in Ukraine and Canada» (University of Waterloo, Канада, Mitacs Globalink Research Award), «CAFU: Компетентісна допомога для України» (у партнерстві з Уппсальським університетом, за підтримки Шведського інституту), а також «Revitalization of student campus spaces damaged by warfare» і «Urban Hackathon on revitalising student campus spaces» (Сілезький університет, Польща, за підтримки Міжнародного Вишеградського фонду). Це свідчить про відповідність тематики дисертації сучасним міжнародним науковим пріоритетам та її практичну затребуваність у контексті розв'язання актуальних завдань просторового розвитку й повоєнного відновлення України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз дисертаційної роботи та наукових публікацій Венгрин Д.В. дає підстави стверджувати, що сформульовані авторкою наукові положення, висновки та практичні рекомендації є достовірними, логічно послідовними, достатньо аргументованими й належним чином науково обґрунтованими. Високий ступінь їх обґрунтованості забезпечується комплексним аналізом значного масиву вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, критичним осмисленням сучасних теоретичних підходів до дослідження урбанізаційних процесів, а також обґрунтованим формуванням інформаційної бази дослідження в умовах обмеженості офіційних статистичних даних, що є характерною особливістю сучасних досліджень в Україні. Опрацювання широкого кола наукових праць дозволило авторці всебічно розкрити еволюцію наукових поглядів та уточнити зміст ключових категорій, зокрема «урбанізація», «урбанізованість», «урбанізований простір», «урбанізаційні процеси», що створило належне теоретичне підґрунтя для проведення подальших досліджень.

Обґрунтованість отриманих результатів підтверджується також коректним використанням комплексу суспільно-географічних методів і підходів дослідження, а також застосуванням широкого кола загальнонаукових і спеціальних методів наукового пошуку. Авторкою забезпечено належну відповідність між метою, завданнями, методичним інструментарієм та одержаними результатами, що свідчить про цілісність і логічну завершеність

дослідницького задуму. Поряд із методами аналізу та синтезу, узагальнення, порівняння, системного аналізу, порівняльно-географічними і картографічними методами вагоме значення мало застосування кейс-методу, який дозволив здійснити поглиблений комплексний аналіз проявів міської стійкості Харкова та продемонструвати практичне використання розроблених теоретико-методичних положень під час дослідження конкретного урбанізованого простору.

Отримані результати характеризуються внутрішньою логічною узгодженістю, належним рівнем доказовості та переконливості. Сформульовані в дисертації висновки безпосередньо впливають із результатів проведеного аналізу, відповідають поставленим завданням і відображають ключові положення виконаного дослідження, що дає підстави вважати їх достатньо обґрунтованими, достовірними та такими, що мають теоретичне і практичне значення для розвитку суспільної географії та геоурбаністики.

Наукова новизна результатів дослідження. Наукова новизна та достовірність результатів дисертаційного дослідження Венгрин Д.В. не викликають сумнівів і підтверджуються комплексним використанням сучасної методології суспільної географії, логічною послідовністю проведеного дослідження та належним рівнем обґрунтування отриманих результатів. Представлені авторкою положення характеризуються як теоретичною, так і прикладною новизною та роблять вагомий внесок у розвиток сучасних суспільно-географічних досліджень урбанізованих просторів. До найбільш вагомих результатів, отриманих авторкою вперше, належать виділення чотирьох типів сценаріїв розвитку урбанізаційних процесів у регіонах України (стійка контрурбанізація, нежиттєздатна контрурбанізація, нестала та стала урбанізація), розроблення системи індикаторів оцінювання сталого розвитку урбанізованих просторів України в умовах відновлення, а також систематизація проявів міської стійкості Харкова в умовах сучасних викликів. Особливої уваги заслуговує запропонована типізація сценаріїв урбанізаційних процесів, яка не лише відображає сучасні тенденції просторового розвитку України, а й створює підґрунтя для прогнозування трансформацій урбанізованих просторів та обґрунтування управлінських рішень у процесі їх відновлення. Важливим результатом дослідження є також удосконалення поняттєво-термінологічного апарату шляхом уточнення змісту понять «урбанізований простір», «урбанізаційні процеси» та «стала урбанізація», а також розвиток методичного інструментарію суспільно-географічного дослідження через комплексне поєднання показників урбанізації, міського розселення та сталого розвитку, що суттєво розширює можливості комплексної оцінки сучасних урбанізаційних процесів та їх просторової диференціації. Подальшого розвитку набули дослідження просторової диференціації урбанізаційних процесів в Україні, оцінювання впливу вимушених міграцій на трансформацію урбанізованих просторів, узагальнення міжнародного досвіду їх розвитку та повоєнного відновлення, а також обґрунтування можливостей імплементації принципів сталої урбанізації в Україні. Отже, результати дисертаційного дослідження мають належний рівень наукової новизни, поєднують фундаментальні теоретичні положення із практично орієнтованими розробками та становлять вагомий внесок у розвиток суспільної географії, зокрема теорії й методики дослідження урбанізованих просторів.

Запропоновані авторкою підходи можуть бути використані під час формування стратегій сталого просторового розвитку, підвищення міської стійкості, планування території та реалізації політики повоєнного відновлення України.

Стиль викладання дисертації, відповідність її тексту встановленим вимогам. Дисертаційна робота за структурою, змістом, обсягом та оформленням відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 106 Географія. Робота характеризується чіткою та логічною структурою, послідовністю викладу матеріалу й належним рівнем наукової аргументації. Зміст дисертації повністю узгоджується з поставленою метою та визначеними завданнями дослідження, а кожний розділ логічно продовжує попередній і забезпечує цілісність авторської концепції. Основні положення, висновки та узагальнення сформульовано чітко, лаконічно й аргументовано, що забезпечує належне сприйняття результатів дослідження. Текстова частина дисертації оформлена відповідно до чинних вимог Міністерства освіти і науки України, а ілюстративний матеріал, таблиці та рисунки вдало доповнюють виклад і сприяють кращому розкриттю змісту дослідження. Важливо відзначити належний рівень академічної доброчесності дисертаційної роботи. Використані авторкою наукові ідеї, положення та результати досліджень інших учених супроводжуються коректними посиланнями на відповідні джерела. Дисертація є самостійною завершеною науковою працею, у якій відображено власні наукові напрацювання авторки, що дозволило успішно реалізувати поставлені дослідницькі завдання, досягти визначеної мети та сформулювати обґрунтовані теоретичні положення, висновки і практичні рекомендації.

Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання. За результатами аналізу дисертаційної роботи можна констатувати, що дослідження Венгрин Д.В. має вагоме науково-теоретичне та практичне значення. Наукова цінність роботи полягає у подальшому розвитку суспільно-географічних засад дослідження урбанізованих просторів України, удосконаленні теоретико-методичних підходів до оцінювання урбанізаційних процесів, а також у розвитку концептуальних положень щодо розуміння сталої урбанізації як взаємозв'язку між рівнем урбанізації та рівнем сталого розвитку територій. Запропоновані авторкою методичні підходи, система індикаторів та результати типізації урбанізаційних процесів створюють підґрунтя для подальших суспільно-географічних досліджень урбанізованих просторів і можуть бути використані при розробленні стратегій просторового розвитку територій. Практичне значення дисертаційної роботи визначається можливістю використання її результатів у діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, установ просторового планування, наукових і громадських організацій, а також у процесі розроблення програм повоєнного відновлення, підвищення міської стійкості та впровадження принципів сталої урбанізації.

Практична цінність отриманих результатів підтверджується їх впровадженням у межах міжнародного науково-дослідного проекту «CAFU: Компетентнісна допомога для України» № 01239/2023, що фінансується Шведським інститутом у рамках Програми партнерства з країнами Балтійського

моря у співпраці з Упсальським університетом, у межах якого реалізовано проєкт «Саміт "Міський Харків"», а також проєкту «Міський хакатон з ревіталізації просторів студентських кампусів», реалізованого Сілезьким університетом (Польща) за фінансової підтримки Міжнародного Вишеградського фонду (V4 Gen Mini-Grant № 12510233) (довідка № 0401-170 від 05.06.2026). Окремі результати дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства імені Костянтина Немця Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна при викладанні дисциплін географічного та урбаністичного спрямування (довідка № 0401-173 від 05.06.2026), а також у виконання науково-дослідної теми «Поствоєнне відновлення регіонів України: суспільно-географічна візія» (№ 0125U002822, 2025–2027 рр.) (довідка № 0401-171 від 05.06.2026). Крім того, окремі положення роботи використовуються у діяльності громадських організацій «Науково-дослідницький інститут регіонального економічного розвитку» (довідка № 09/1 від 29.05.2026) та «Платформа урбаністичного розвитку» (довідка від 18.05.2026), що свідчить про практичну затребуваність і можливість широкого використання отриманих результатів.

Аналіз змісту дисертації. Структура і зміст дисертаційної роботи Венгрин Д.В. відповідають меті і поставленим завданням, зміст роботи повною мірою презентує отримані авторкою результати. У вступі здобувачка відповідно до теми дослідження обґрунтовано визначила мету, предмет, об'єкт і завдання дослідження.

У першому розділі розкрито поняттєво-термінологічний апарат дослідження та узагальнено основні теоретичні підходи до суспільно-географічного вивчення урбанізованих просторів. Проаналізовано попередні дослідження урбанізаційних процесів та урбанізованих просторів українських та міжнародних вчених. Обґрунтовано розуміння урбанізованих просторів як об'єкта суспільно-географічного дослідження, розглянуто сучасні форми урбанізації. Розкрито сутність сталості урбанізованих просторів та міської стійкості. Обґрунтовано методичні основи суспільно-географічного дослідження урбанізованих просторів та сформовано методичний інструментарій подальшого дослідження.

У другому розділі здійснено комплексну характеристику урбанізаційних процесів в Україні. Проаналізовано часові та територіальні особливості урбанізації, охарактеризовано міське розселення та ієрархічну структуру міст України. Визначено регіональну специфіку урбанізаційних процесів та особливості формування урбанізованих просторів у регіонах України. Окрему увагу приділено сталій урбанізації, зокрема взаємозв'язку індексу сталого розвитку регіонів із рівнем урбанізації. На основі проведеного аналізу визначено основні територіальні відмінності та сучасні тенденції розвитку урбанізованих просторів України.

У третьому розділі досліджено сучасні трансформації в урбанізованих просторах України, зумовлені насамперед повномасштабною війною. Розглянуто вимушені міграції як один із наслідків війни та водночас важливий чинник трансформації урбанізованих просторів, визначено роль міст як основних

осередків концентрації українських мігрантів. Проаналізовано міжнародний та український досвід міської інтеграції вимушених мігрантів. Досліджено основні зміни урбанізованих просторів України внаслідок війни та розглянуто міжнародний досвід їх відновлення. Обґрунтовано значення міської стійкості як ключового чинника забезпечення сталої урбанізації на прикладі міста Харкова. Визначено основні проблеми та перспективи впровадження принципів сталої урбанізації у процеси відновлення урбанізованих просторів України, сформульовано відповідні напрями та рекомендації щодо їх подальшого розвитку.

На п'яти сторінках містяться загальні висновки до дисертаційної роботи, що узагальнюють та підсумовують отримані наукові результати, ключові перспективи подальших досліджень, сформульовані у відповідності до поставлених завдань. Список використаних джерел повний та налічує загалом 180 найменувань. Додатки стосуються переважно інформаційного, статистичного, ілюстративного матеріалу, що забезпечують комплексне уявлення про хід та результати роботи.

Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження та наукових положень в опублікованих працях. Основні положення і результати дисертаційного дослідження опубліковані в 28 наукових працях, із яких вісім – статті у наукових фахових виданнях України та міжнародних журналах. Опубліковані праці здобувачки відображають усі основні положення дисертації, які винесено на захист. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, використано лише ті ідеї та розробки, які належать здобувачці особисто. Кількість, обсяг і зміст друкованих праць відповідають вимогам п. 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, Міністерства освіти і науки України і надають авторові право публічного захисту дисертації. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, в якій на основі суспільно-географічного підходу проведено дослідження урбанізованих просторів України, що дало змогу виконати аналіз трансформацій урбанізованих просторів в умовах війни та визначенням можливостей впровадження принципів сталої урбанізації у процесі післявоєнного відновлення.

Дискусійні положення дисертаційного дослідження, зауваження та пропозиції. Відзначаючи високий науковий рівень дисертаційного дослідження, вагомий емпіричний матеріал і практичну значущість отриманих результатів, слід звернути увагу на окремі дискусійні положення, що містяться у роботі:

1. З тексту дисертації не повною мірою зрозуміло, яким чином автор розмежовує поняття контрурбанізації, субурбанізації, рурбанізації та дезурбанізації (зокрема, в розділі 1.1). Починаючи з праць В.І.І. Беррі (1976), поняттям контрурбанізації характеризували широке коло процесів, таких як перерозподіл населення в межах системи розселення внаслідок відтоку населення з великих міських центрів, посилення розвитку малих міст і сільських територій, а також деконцентрацію населення на міжрегіональному рівні. У зв'язку з цим

потребують додаткового авторського обґрунтування теоретичні критерії та емпіричні індикатори розмежування контрурбанізації з іншими процесами.

2. Бажано було б надати більше аргументації щодо співвіднесення понять сталості і стійкості міста. Можна погодитися, що міська стійкість є важливою передумовою сталого розвитку і може стати його драйвером в умовах криз і невизначеності (п.п. 1.4.2). Водночас у методології дослідження стійкості міста залишилися поза увагою аналіз просторової структури міста та територіальна диференціація ризиків, аналіз доступності послуг тощо. Чому запропоновану на рис. 1.12 схему визначено як методологію дослідження стійкості міста, хоча фактично вона демонструє модель стратегічного управління сталим міським розвитком?

3. Під час оцінки рівня сталості урбанізації в регіонах України автор спирається на показники 2020-2022 років, які відображають ситуацію до повномасштабного вторгнення. Чи є коректним застосування довоєнних показників індексу сталого розвитку та рівня урбанізації до сучасної України? Відповідно, наскільки актуальною є розроблена типізація регіонів у сучасних умовах, коли динаміка урбанізаційних процесів визначається все більше безпековою ситуацією, масштабними руйнуваннями та вимушеною міграцією? І чи можна розглядати зумовлену війною міграцію з великих прифронтових міст до сільської місцевості безпечних регіонів як прояв контрурбанізації?

4. Викликає питання логіка встановлення фактично прямого зв'язку між зміною рівня урбанізації та рівнем сталого розвитку як основи для виділення чотирьох сценаріїв. Автор фактично класифікує регіони на основі двох показників: динаміки урбанізації та індексу сталого розвитку. Водночас урбанізація є багатовимірним процесом, який включає демографічні, функціональні, економічні, морфологічні та культурні аспекти. Багато міст України зазнали урбіциду у його різноманітних проявах, зокрема фізичних руйнувань просторової тканини міста та функціональних змін внаслідок докорінної зміни траєкторій соціально-економічного розвитку і фокусу на оборонних завданнях. Чи коректно визначати тип урбанізаційного розвитку регіону лише через поєднання змін рівня урбанізації та індексу сталого розвитку без урахування функціональних і просторових характеристик урбанізаційних процесів?

5. Дискусійним видається те, що в числі змін урбанізованих просторів, спричинених війною (розділ 3.2), не виокремлено фізичні (просторово-морфологічні) трансформації. Водночас руйнування житлового фонду, громадської забудови, промислової та інженерно-транспортної інфраструктури належать до найбільш очевидних проявів впливу війни на міські простори та значною мірою визначають подальші траєкторії відновлення міст. Чим зумовлено таке бачення видів трансформацій, і яке місце на думку автора фізичних трансформацій урбанізованих просторів внаслідок війни у запропонованій класифікації?

6. Безперечною перевагою дисертаційної роботи є значний обсяг опрацьованого статистичного матеріалу, який змістовно доповнений численними таблицями, картосхемами, діаграмами та іншими засобами аналітичної візуалізації. Це суттєво посилює аргументованість отриманих результатів та сприяє кращому сприйняттю авторських висновків. Разом із тим, у деяких

випадках таблиці (наприклад, таблиця Г.1), рисунки (у розділі 2.1) та інші аналітичні матеріали потребували б більш повного інформаційного супроводу, зокрема щодо джерел походження даних та періоду їх формування. Більш ретельне оформлення окремих таблиць і рисунків сприяло б підвищенню наукової якості та інформативності роботи.

7. У роботі є деякі граматичні (с. 56), лексичні та стилістичні помилки (наприклад, не зовсім коректні формулювання «сталість урбанізаційних просторів», «впровадження сталої урбанізації» тощо), наявні огріхи й відмінності у цитуванні використаних джерел (наприклад, цитування джерела [156] на с.43, 59) тощо.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження Венгрин Дар'ї Володимирівни на тему «Суспільно-географічне дослідження урбанізованих просторів України» є самостійною, завершеною й актуальною науковою працею, у якій на високому теоретико-методологічному рівні розв'язано важливе науково-практичне завдання суспільної географії, що полягає у розвитку теоретико-методичних засад суспільно-географічного дослідження урбанізованих просторів України, удосконаленні методичного інструментарію їх оцінювання, виявленні закономірностей просторової диференціації урбанізаційних процесів, обґрунтуванні підходів до забезпечення сталої урбанізації, підвищення міської стійкості та визначенні напрямів повоєнного відновлення урбанізованих просторів України.

Дисертаційна робота Венгрин Дар'ї Володимирівни відповідає спеціальності 106 Географія галузі знань 10 Природничі науки та вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44 зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 року № 341, а також «Вимогам до оформлення дисертації», затверджених Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року №40, а її авторка заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії за спеціальністю 106 Географія з галузі знань 10 Природничі науки.

Офіційний опонент:

доктор географічних наук, професор,
професор кафедри географії та екології,
проректор з навчальної та
науково-педагогічної роботи
Херсонського державного університету

Дар'я МАЛЬЧИКОВА

10.08.2026

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 15:12:59 10.08.2026

Назва файлу з підписом: Відгук Мальчикова_Венгрин.pdf.p7s
Розмір файлу з підписом: 19.5 КБ

Перевірені файли:
Назва файлу без підпису: Відгук Мальчикова_Венгрин.pdf
Розмір файлу без підпису: 174.9 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: Мальчикова Дар'я Сергіївна
П.І.Б.: Мальчикова Дар'я Сергіївна
Країна: Україна
РНОКПП: 2883515162
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 15:16:18 10.08.2026
Сертифікат виданий: "Дія". Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг
Серійний номер: 514B5C86A1E5DA1104000000F6230D0021282205
Тип носія особистого ключа: ЗНКІ криптомодуль ІІТ Гряда-301
Алгоритм підпису: ДСТУ 4145
Тип підпису: Кваліфікований
Тип контейнера: Підпис та дані в окремих файлах (CAAdES detached)
Формат підпису: З повними даними ЦСК для перевірки (CAAdES-X Long)
Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.07.08 13:00